

To former af Sædgæs forekommer i Danmark

KLAUS MALLING OLSEN

De Sædgæs *Anser fabalis*, som normalt træffes i Danmark, er Skovsædgæs *Anser fabalis fabalis*. De overvintrer i stort antal i Sydsverige og Danmark, og flokke på over 1000 er i de senere år set flere steder på Sjælland. De kommer fra Skandinavien og østover, idet de yngler på skovtundraen.

Længere mod øst, på den russiske tundra, yngler Tundrasædgåsen *Anser fabalis rossicus*. Den overvintrer i Centraleuropa gennem den sydlige del af Tyskland til Holland.

I de senere år er antallet af Tundrasædgæs i Danmark steget, og man kan nu regne den som en regelmæssig, men meget sjælden gæst, i det mindste i milde vintre. Til og med 1989 er der 15 fund af 36 eks. i Danmark, heraf alene 24 eks. i vinteren 1988/89 (K. Malling Olsen in prep.). I Sverige er formens optræden usikker. Van Impe (1980) nævner kun ét eksemplar ud af 20000 undersøgte Sædgæs. Tundrasædgåsen ses dog årligt i Skåne, især tidligt på efterårstrækket sammen med Blisgæs *Anser albifrons* (Niels Kjellén pers. medd.).

Ingen af de gængse felthåndbøger nævner kendetegnene hos Tundrasædgås. Derfor skal her redegøres for kendetegn, som adskiller de to former af Sædgæs, der forekommer herhjemme. Det skal pointeres, at man altid bør anvende en kombination af karakterer, bl.a. fordi begge sædgæseformers næb varierer noget. At bestemme en Tundrasædgås på én enkelt karakter er for usikkert.

Bestemmelse

Raceforholdene hos Sædgås er komplicerede, men ser man bort fra en række mere eller mindre accepterede former, bliver der i Danmark de to omtalte former tilbage.

Skovsædgåsen er en grågåsestor, langhalset og langnæbbet gås. Det mørke helhedsindtryk adskiller den fra Grågås *Anser anser*, som desuden aldrig forekommer i meget store flokke herhjemme om vinteren.

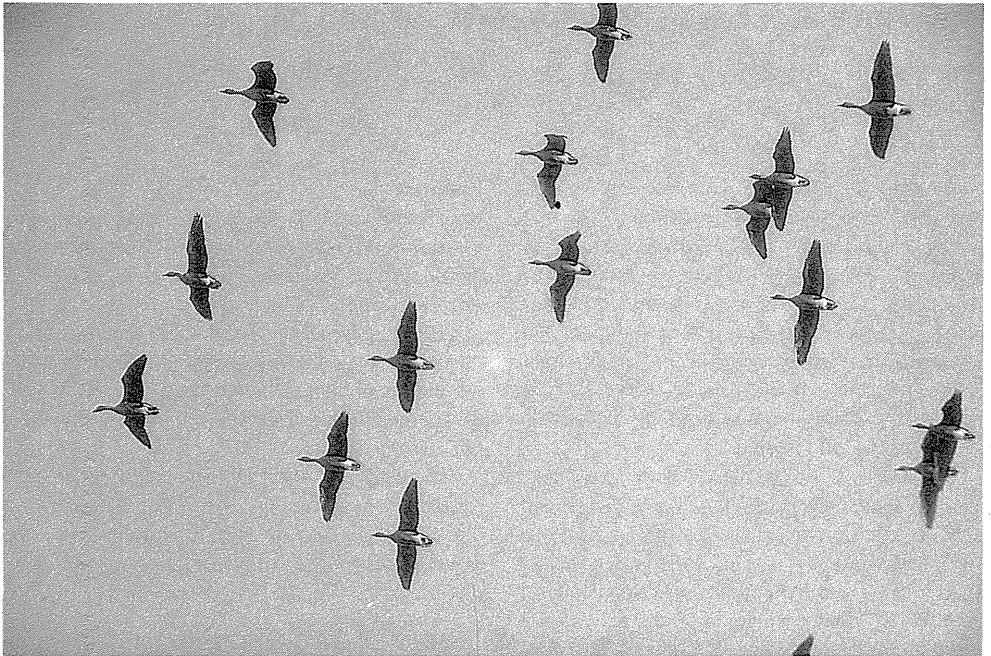
Hoved, hals og overside er meget mørkt gråbrune. Næbbet er slankere og virker længere end Grågåsens, af form næsten sangsvaneagtigt. Og det er næbbet, man først og fremmest skal koncen-

Tundrasædgås. Bemærk næbbets form. Fuglen ligner ved første øjekast snarere en Kortnæbbet Gås end en Skovsædgås. Holland, februar. Foto: Jef de Ridder.

Skovsædgæs. Bemærk udbredelsen af orange/sort på det ret lange og slanke næb. Skåne, Sverige, februar 1979. Foto: K.M.O.

Skovsædgæs i flugt. Bemærk ret lang og slank hals og næb. Saltbækvig, Danmark, januar 1988. Foto: K.M.O.

trere sig om. Det er ganske variabelt hos Skovsædgåsen, med vekslende grad af orange og sort. Nogle har således det meste af næbbet orange, blot med mørk negl. Mere normalt er det, at ca halvdelen er orange, som regel som et lyst felt mellem næbnegl og næsebor. Feltet kan brede sig ind mod overnæbbets underkant og ned på undernæbbet. Enkelte har næbbet overvejende sort, blot med et smalt orange bånd ca 3/4 ude på næbbet, i lighed med Tundrasædgås. Det virker dog næsten altid diffusere afsat end hos denne (C. J. Roselaar pers. medd., egne observationer). Hos sådanne fugle er det vigtigt at undersøge næbbets form og længde. Under gode observationsforhold er det således muligt at erkende, at overnæbbets underkant er næsten lige, ikke lidt opadbuget midt på som hos Tundrasædgåsen.

I flugten er Sædgåsen mørk, med lang hals og kun en svag kontrast mellem overvingens sving- og dækfjer. I visse belysninger ses en noget større kontrast, men den er aldrig tydelig som hos Kortnæbbet Gås *Anser brachyrhynchus*. Det lyseste hos flyvende Sædgæs er bugen, hvis farve står klart frem mod mørk hals og undervingen.

Tundrasædgåsen ligner i det store og hele Skovsædgåsen, men er lidt mindre og lettere, og har

kortere hals. Af form ligger den tættere på Kortnæbbet Gås end på Sædgås, og det er påfaldende, at mange fugle først er blevet taget for store, mørke Kortnæbbede Gæs. Hvad man først og fremmest skal lægge mærke til er næb og hoved. Næbbet er kortere og virker mere trekantet end hos Skovsædgåsen. Det er hos majoriteten sort, kun med en ca 1 cm bred, skarpt afsat orange plet 1 cm fra næbspidsen. Det meget mørke næb virker næsten som om det går i ét med hovedet. Hos meget kortnæbbede fugle er højden af næbbet ved basis næsten som længden af næbbet, men hos de fleste er næbbet noget længere. Næbbets trekantede form i kombination med rundere kinder giver Tundrasædgåsen et ansigtsudtryk, som minder om Kortnæbbet Gås. Halsen er kortere og tykkere end hos Skovsædgåsen.

Det bør bemærkes, at nogle Tundrasædgæs kan have op til halvdelen af næbbet orange (i så fald næbbets yderste del). Sådanne fugle kan – som langnæbbede fugle med "tundrasædgåsenæb" – ikke positivt racebestemmes. Heldigvis er næbvariationen hos Tundrasædgåsen betydeligt mindre end hos Skovsædgåsen.

Et andet problem er, at Sædgæs ofte fouragerer på lerede marker, hvorved næbbet kan tilsvines af

Tundrasædgæs i flugt. I forhold til Skovsædgæs virker Tundrasædgæssene mere tykhalsede og ofte mere kortnæbbede. Holland, februar. Foto: Jef de Ridder.

mudder (Barthel & Frede 1989).

En forvekslingsrisiko er Kortnæbbet Gås. Den er mindre end Skovsædgåsen, men store eksemplarer kan være af samme størrelse som små Tundrasædgæs. Den har mørk hals, men smukt sølvgrå overside, der som regel "skinner op" på et enkelt individ i en flok Sædgæs. Næbbet er trekantet og kortere end hos Skovsædgås. Det er sort med et lyserødt ca 1 cm bredt bånd 1 cm fra næbspidsen. I flugten bemærkes god kontrast mellem sølvgrå ryg og dækfjer og mørke svingfjer. Det mørke bånd over halen kan være lidt lysere og smallere end hos Sædgæssene (Barthel & Frede 1989). Benene er lyserøde.

Adfærd

Van Impe (1980) har beskrevet visse forskelle i de to sædgæseracers optræden på overvintringspladser i Holland. Her færdes Skovsædgæs på enge, mens Tundrasædgæssene fortrinsvis ses på stubmarker eller kartoffelmarker. Denne forskel synes dog ikke at gøre sig gældende i Sydskandinavien, hvor store flokke af Skovsædgæs kan ses på marker. Skovsædgæs drikker kun ferskvand, mens Tundrasædgæs også kan drikke brakvand (Eriksson 1983).

Hvorvidt adfærdsforskelle også gør sig gældende herhjemme er ukendt. I det hele taget er der flere dunkle punkter omkring Tundrasædgåsens optræden i Danmark og Sverige. Man kan formode, at den optræder regelmæssigt, og det er f.eks. en nærliggende tanke, at store træk af Sædgæs over Bornholm tidligt på efterårssæsonen i virkeligheden er Tundrasædgæs. Så studér og notér, når en formodet Tundrasædgås opdages: fuglen er fortsat på SU-listen.

En stor tak rettes til følgende for kommentarer, fotos og interessante diskussioner: Peter H. Barthel, Arnoud B. van den Berg, Max Berlijn, Nils Kjellén, Jef de Ridder og C. J. Roselaar. En særlig tak til Falsterbo Fågelstation for at have stillet faciliteter til rådighed under artiklens udarbejdelse.

Referencer

- Barthel, P. H. & M. Frede 1989: Die Bestimmung van Gänsen der Gattung *Anser*. – *Limicola* 3: 1-30.
- Eriksson, M. O. G. 1983: *Anser fabalis fabalis* och *Anser fabalis rossicus*: två raser af Sædgås eller två skilda arter? – *Vår Fågelvärld* 42: 211-212.
- Impe, J. van 1980: Ecologie et éthologie des Oies des moissons *Anser fabalis fabalis* et *Anser fabalis rossicus*. – *Gerfaut* 70: 499-558.